

Obranné systémy sme v bezpečnom pohodlí nechali zastarať

Róbert Ondrejcsák

Riaditeľ Centra pre európske a severoatlantické vzťahy (CENAA) a bývalý štátny tajomník Ministerstva obrany.

(V. diskusia. 25 rokov po: 1989-2014. ©BIH/BISLA)

Bezpečnostná politika a obrana patrili k najdynamickejšie sa rozvíjajúcim a zároveň k najzanedbanejším oblastiam verejného života za posledných dvadsaťpäť rokov. Obrana a bezpečnosť patria k základným atribútom štátnosti a ich správne pochopenie a realizácia majú garantovať ekonomické, sociálne a civilizačné napredovanie spoločností. Slovensko po ukončení studenej vojny a samostatnosti prešlo tromi základnými obdobiami v oblasti bezpečnosti a obrany. Prvé, od roku 1993, bolo charakteristické individuálnym prístupom k obrane, zahraničnopolitickou izoláciou a chybnými strategickými kalkuláciami. Začiatok druhého obdobia sa dá určiť niekde v prechodnom období medzi zásadnými vnútropolitickými zmenami v roku 1998 a získaním členstva v NATO a EU 2004, a koniec v januári 2014. Bol charakteristický začleňovaním sa do štruktúr kolektívnej obrany (NATO), ktoré sa medzičasom samo dramaticky menilo, ako aj hlbokou transformáciou ozbrojených síl a strategického myslenia. Tretie obdobie za začalo pred niekoľkými mesiacmi, keď sa Rusko rozhodlo prepísať strategické pravidlá platné od konca studenej vojny.

Počas prvého obdobia sa aplikoval princíp individuálnej teritoriálnej obrany, bez spojencov, orientovaný geograficky aj strategicky na územie Slovenska, pričom bezpečnostnej politike dominovala výlučne úzko definovaná obrana bez širšieho kontextu. Popri tom, že „samoizolácia“ Slovenska viedla k hospodárskym a politickým problémom, intelektuálnej izolácii elít, oneskoreniu civilizačného vývoja, vychádzala z chybných analýz bezpečnostného prostredia a nesprávneho odhadu trendov v medzinárodných vzťahoch. K základným poznaniam z tohto obdobia patrila úzka previazanosť vnútornej, zahraničnej a bezpečnostnej politiky.

Strategickým cieľom bezpečnostnej politiky na začiatku druhého obdobia bolo členstvo v NATO a získanie garancií kolektívnej obrany. Popri tom, že to prinieslo hlbokú intelektuálnu, politickú aj technickú transformáciu na Slovensku a slovenských ozbrojených síl, zásadnou premenou prešlo aj samotné NATO. V dôsledku týchto zmien bola Aliancia, do ktorej Slovensko v roku 2004 vstupovalo, úplne iná než sme to predpokladali na začiatku 90. rokov. V podmienkach Slovenska to znamenalo dve paralelné procesy: prechod od individuálnej na kolektívnu obranu a zároveň zmena dôrazu z teritoriálnej obrany na expedičné operácie v mimoeurópskych regiónoch. Ozbrojené sily zredukovali svoje početné stavy z viac ako 50 tisíc na približne 20 tisíc (aj s civilistami). Namiesto veľkých zväzkov – teoreticky – schopných brániť teritórium sme schopní vyslať a plnou rotáciou aj udržať

v zahraničí približne počet zodpovedajúci jednému práporu (cca 800 vojakov). Je to vojensko-politická ambícia, hoci súčasný stav je o niekoľko sto vojakov nižší.

Paradoxne, negatívnym dôsledkom pozitívnych trendov v našom bezpečnostnom prostredí – neexistencia väčšieho vojenského konfliktu a hrozby a garancie kolektívnej obrany – bola strata „inštinktov prežitia“ slovenskej spoločnosti. Bezpečnosť bola – a stále je – vnímaná ako nejaký automaticky daný stav a nie ako krehká situácia, ktorá sa kedykoľvek môže zmeniť. Pre ozbrojené sily tieto zmeny znamenali sústredenie sa na spôsobilosti potrebné pre zahraničné operácie a – predovšetkým kvôli nedostatku financií – aj postupnú stratu veľkej časti ostatných schopností. Dôsledky týchto faktorov sú ďalekosiahle a strategické.

V podstate všetky obranné plány boli a stále sú irelevantné kvôli odlišným prioritám spoločnosti, ktoré sa odzrkadlili v dramatickom poklese výdavkov na obranu. Rozpočet Ministerstva obrany SR sa stal rezervným fondom pre sociálne programy. Akumulovaný vnútorný deficit medzi plánmi a realitou je 1,5 miliárd eur – čiže dvojročný rozpočet ministerstva obrany. Približne o toľko dostali Ozbrojené sily menej ako sa plánovalo. Aj kvôli tomu je viac ako 70 percent zbraňových systémov pozemných síl za hranicou životnosti, letectvo v podobne kritickom stave. Ak sa nenaštarujú modernizačné programy v podstate ihneď, o niekoľko rokov stratíme aj zvyšné spôsobilosti (vrtuľníky, transportné letectvo, nehovoriac o nadzvukových lietadlách). Naš najdôležitejší záväzok voči NATO, vybudovanie, vycvičenie a vyzbrojenie brigády schopnej bojovať spolu so spojeneckými jednotkami, je v nedohľadne. Splnenie tohto záväzku sa presunulo na rok 2018 a len preto nie ďalej, lebo sa to nedalo. Ak si naivne myslíme, že účasťou v zahraničných misiách sa dáajú „vykúpiť“ naše hriechy – armáda neschopná väčšieho nasadenia, neschopná spolupôsobiť ako celok so spojencami, strata kľúčových schopností – tak to je zásadná chyba. Nenechajme sa pomýliť: to, že predstavitelia Aliancie, spojeneckí politici, alebo veľvyslanci chvália pôsobenie našich jednotiek v Afganistane, sa na jednej strane dobre počúva, ale oni veľmi dobre vedia, v akom žalostnom stave sa nachádzajú Ozbrojené sily a aj na to upozorňujú. Bezpečnosť sa dostala na okraj spoločenských a politických diskusií, chýba základná strategická kultúra, ktorá by bola ich základom. V rámci politických strán až na ojedinelé výnimky nemáme silných politikov s bezpečnosťou ako hlavnou agendou, strany nemajú expertov, osoby ministrov obrán boli politicky slabšie ako ministri vnútra, financií alebo zahraničných vecí. O rezort sa nevedli veľké politické boje pri rozdeľovaní postov pri formovaní vlád.

V tejto situácii sa začala tretia fáza, pred niekoľkými mesiacmi, ruskou vojenskou inváziou na Ukrajinu a anexiou Krymu. Je to najhlbšia strategická zmena za posledných 25 rokov, ktorá určí nie len podobu východnej Európy, ale aj základné mantinely bezpečnosti celej Európy, vrátane Slovenska. Mali by sme pochopiť, že to, čo sa teraz deje, nie je výsledkom nedorozumenia, alebo zlej komunikácie s Moskvou. Je to už systémový prvok ruskej zahraničnej politiky, vedomé nabúranie status quo na strategickej úrovni, ktoré v Európe existovalo od konca studenej vojny. Je to obrovská výzva pre Slovensko. Je kľúčové, aby zmeny stratégií, reforma ozbrojených síl, modernizácia, boli v súlade s dobovými trendmi a neboli v sklze. Aby sme súčasné reformy nepripravovali na podmienky spreď januára 2014. Najhoršie sú reformy, ktoré sú pripravené pre minulosť a kvôli nim ozbrojené sily padnú pri prvej skúške. Ale na to, samozrejme, treba pochopiť, že nejaká zmena sa okolo nás deje a má strategickú hĺbku.